

سیاست خارجی و نبود اجماع پایدار داخلی: تحلیل رمزگان عملیاتی برجام

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۸/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۲۶

حیدرعلی مسعودی*

مهران شرفی صدرآبادی**

چکیده

یکی از نقاط عطف بروز اختلافات فکری درباره مسائل سیاست خارجی زمانی است که کشورها در پی حل و فصل مسائل بین‌المللی خود از طریق توافقات دوجانبه یا چندجانبه بین‌المللی هستند. برجام به عنوان توافق چندجانبه ایران با کشورهای ۵+۱ برای حل و فصل بحران هسته‌ای، عامل بروز و تشدید اختلاف نظرهای داخلی در ایران بوده است؛ به گونه‌ای که با گذشت چندین سال، همچنان این اختلاف‌ها بر سپهر سیاسی ایران سایه افکنده است. تلاش این مقاله معطوف به بررسی چالش‌ها و بازدارنده‌های اجماع‌سازی داخلی درباره مسائل سیاست خارجی در جمهوری اسلامی ایران است. بر این اساس، با تمرکز بر تجربه برجام و با استفاده از تحلیل رمزگان عملیاتی، در پی تحلیل سازه‌های ادراکی نخبگان سیاسی درباره برجام در مقطع زمانی پیش و پس از خروج آمریکا از آن است. یافته‌های مقاله نشان می‌دهد که ساختار ادراکی مناسب و کارآمدی برای اجماع‌سازی پایدار در حوزه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران میان سه طیف نخبگان تعامل‌گرا، ضد‌هم‌گرا و تاب‌خورنده وجود ندارد.

واژگان کلیدی: اجماع داخلی، سیاست خارجی، رمزگان عملیاتی، قدرت‌های بزرگ، برجام

h_masoudi@sbu.ac.ir

* استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول)

** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای دانشگاه شهید بهشتی

فصلنامه مطالعات راهبردی ● سال بیست‌وسوم ● شماره چهارم ● زمستان ۱۳۹۹ ● شماره مسلسل ۹۰

مقدمه

سیاست خارجی، بُردار جهت‌دهنده کشور در عرصه پیچیده بین‌المللی و یکی از مهم‌ترین کارکردهای نظام‌های سیاسی است. تعدد بازیگران دخیل، قطبی‌شدن روزافزون جوامع (Parent et al. 2008)، تکرر تصاویر از بازیگران دوست، رقیب و دشمن (Castano et al. 2003; Ikenberry 2018; Buhmann 2016; Boulding 2016)، ابهام ساختاری در سیاست بین‌الملل (Mearsheimer 2019) و سیالیت و پیچیدگی فزاینده مسائل بین‌المللی (Kuyper 2014) منجر به پیچیده‌تر شدن فرایند شکل‌گیری و اجرای سیاست خارجی کشورها شده است. از این‌رو، اجرای موفقیت‌آمیز سیاست خارجی مستلزم ایجاد اجماع میان طیف وسیعی از بازیگران و نخبگان داخلی در فضای پر ابهام بین‌المللی است. هرچه این اجماع میان نخبگان کشور پایدارتر و مستحکم‌تر باشد، احتمال دستیابی به اهداف بلندمدت کشور بیشتر خواهد بود. بر این اساس، کشورهای با حداقلی از تکرر سیاسی، مجبورند شیوه‌ای را برای ایجاد اجماع داخلی درباره مسائل سیاست خارجی انتخاب کنند.

کشورها از شیوه‌های مختلفی برای ایجاد اجماع در حوزه سیاست خارجی استفاده می‌کنند؛ مانند همراه‌سازی، متقاعدسازی، چارچوب‌بندی و جامعه‌پذیری (Charnysh et al. 2014: 345). در سطحی‌ترین لایه اجماع‌سازی یعنی همراهی، تلاش می‌شود بین دیدگاه‌های مختلف نوعی سازگاری و همراه‌سازی اعلامی ایجاد شود. هدف لایه بعدی یعنی متقاعدسازی این است که بازیگران دخیل در تصمیم سیاسی را با توسل به منافع کوتاه‌مدت ناشی از آن تصمیم مجاب کرد. در لایه سوم یعنی چارچوب‌بندی، تلاش می‌شود اجماع از طریق گزینش، سازمان‌دهی، تفسیر و فهم واقعیت پیچیده و ارائه رهنمودها برای تحلیل و اقدام صورت گیرد (Fischer and Forester 1993: 146). در عمیق‌ترین سطح اجماع‌سازی یعنی جامعه‌پذیری، اجماع بین تصمیم‌سازان مختلف از طریق درونی‌کردن ارزش‌ها و پذیرش هویت‌های سیاسی جدید به دست می‌آید (Checkel cited in He and Feng 2015: 402).

برجام یکی از نقاط عطف سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دهه‌های گذشته بوده است. نخبگان سیاسی از طیف‌های مختلف مواضع متفاوت و بعضاً متناقضی درباره برجام ابراز

کرده‌اند. برخی برجام را فتح‌الفتوح و برخی آن را مایه ننگ و بدتر از ترکمانچای نامیدند. وجود دیدگاه‌های متناقض درباره مسائل مهم سیاست خارجی در نظام‌های مردم‌سالار کاملاً طبیعی و حتی لازم به نظر می‌رسد، اما آنچه مهم است، استفاده از سازوکارهای اجماع‌سازی برای کاهش سطح اختلافات میان نخبگان مؤثر در راستای پیشینه‌سازی منافع ملی است. بر این اساس، این مقاله بر چالش‌ها و بازدارنده‌های اجماع‌سازی داخلی درباره مسائل سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران متمرکز است. این مقاله با تمرکز بر تجربه برجام و با استفاده از تحلیل رمزگان عملیاتی^۱، درصد تحلیل سازه‌های ادراکی نخبگان سیاسی درباره برجام در مقطع زمانی انعقاد این توافق و نیز زمان خروج آمریکا از آن است.

در ادبیات پژوهش به چند دسته آثار می‌توان اشاره کرد. برخی مانند حجر اردستانی و همکاران (۱۳۹۹) و همچنین هراتی و سلیمانی (۱۳۹۶) به تحلیل مواضع نخبگان سیاسی ایران از طیف‌های مختلف پرداخته‌اند و نشان داده‌اند که حوزه سیاست خارجی ایران راه زیادی تا رسیدن به اجماع بر سر مفاهیم محوری در پیش دارد. گروه دیگری به بررسی رویکردهای عملیاتی سیاست خارجی ایران در رابطه با کشورهای مختلف و مسئله اجماع سیاسی پرداخته‌اند؛ از جمله برزگر (۲۰۱۴) به اجماع عمل‌گرایانه میان نخبگان درباره مذاکره مستقیم با آمریکا بر سر برنامه هسته‌ای و آهویی (۲۰۰۹) به اجماع نسبی بر سر موضوع اسرائیل در میان نخبگان بعد از انقلاب اسلامی اشاره می‌کنند. متقی و قره‌بیگی (۱۳۹۳) مهم‌ترین چالش‌های سیاست خارجی ایران را نظری، گفتمانی و رویکردی دانسته‌اند که می‌تواند به انزوای ایران در ژئوپلیتیک جهانی بینجامد. همین دیدگاه را می‌توان در این یافته کریمی‌فرد (۱۳۹۵) دید که چارچوب ارزشی و هویتی متفاوت در میان نخبگان سیاسی بعد از انقلاب منجر به انشقاق سیاسی و اجتماعی شده است.

این در حالی است که از نظر جلالی و غلامی (۱۳۸۹) نبود انسجام فکری در میان نخبگان سیاسی ایران، یکی از اصلی‌ترین عوامل تضعیف ثبات سیاسی در ایران و از نظر دلاوری و عینی (۱۳۹۷) یکی از عوامل جاماندن قطار توسعه ایران در مقایسه با کشورهایمانند مالزی

است. مرور منابع نشان می‌دهد که اثر مستقلی با موضوع روندهای اجماع‌سازی نخبگانی در حوزه سیاست خارجی ایران وجود ندارد و از این نظر، این مقاله دارای نوآوری است. تفاوت اصلی این مقاله با آثار فوق در این است که پژوهش‌های اشاره‌شده، بیشتر جنبه‌ی تجویزی دارند و اجماع نخبگان سیاسی بر سیاست خارجی تعامل‌گرا را لازمه توسعه کشورها می‌دانند؛ در حالی که این مقاله با تمرکز بر تجربه برجام و با استفاده از تحلیل رمزگان عملیاتی، در پی تحلیل سازه‌های ادراکی نخبگان سیاسی درباره برجام در مقطع زمانی انعقاد این توافق و نیز زمان خروج آمریکا با هدف تحلیل پویایی اجماع‌سازی در حوزه سیاست خارجی ایران است. در این مقاله، ابتدا چارچوب مفهومی یعنی رمزگان عملیاتی و روش کاربست آن بحث خواهد شد و سپس، رمزگان عملیاتی نمونه‌ای از نخبگان سیاسی ایران درباره برجام مورد تحلیل و بررسی قرار خواهند گرفت.

الف. تحلیل رمزگان عملیاتی

چارچوب تحلیلی این مقاله «تحلیل رمزگان عملیاتی»^۱ است که هدف اصلی آن، تبیین سازوکار علی نظام باورهای بازیگران و رهبران سیاست خارجی محسوب می‌شود. استفاده از رمزگان عملیاتی برای تحلیل سیاست خارجی، ریشه در مدل‌های روان‌شناسی فرهنگی ناتان لیتس^۲ و مدل بهبودیافته آن در آثار الکساندر جرج^۳ در دهه ۱۹۶۰ دارد. جرج در این مدل، دو دسته پرسش‌های فلسفی (ذات سیاست، چشم‌انداز بازیگر، پیش‌بینی‌پذیری، کنترل بر تاریخ و نقش شانس) و ابزاری (رویکرد، تاکتیک، ریسک‌پذیری، نحوه تضارب اقدامات و استفاده از ابزارها) برای تحلیل رمزگان عملیاتی ارائه کرده است (Schafer and Walker, 2006). به‌تدریج این چارچوب مورد استفاده تحلیل‌گران مختلف قرار گرفت؛ از جمله استفن واکر^۴ رمزگان عملیاتی هنری کیسینجر را بر اساس بازی معمای زندانی (Walker, 1977) و اسکات کریچلور^۵ رمزگان

---

1. Operational Code Analysis
 2. Nathan Leites
 3. Alexander George
 4. Stephen Walker
 5. Scott Critchlow

عملیاتی اسحاق رابین و شیمون پرز را در دهه ۱۹۷۰ تا ۱۹۹۰ تحلیل کردند (Crichlow 1998). هدف از کاربرد مفهوم رمزگان عملیاتی «آشکارکردن الگوهای موجود در تفکر رهبران» و در واقع، تلاشی برای فهم رفتار طرف مقابل در حوزه سیاست خارجی است (مشیرزاده، ۱۳۹۶: ۱۴۲).

رویکرد تحلیل رمزگان عملیاتی، در طول زمان متحول شده است. این رویکرد از آغاز پیدایش، از رویکردهای کیفی در سنجش داده‌ها بهره می‌برد، ولی در دهه‌های اخیر استفاده از رویکردهای کمی نیز مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. یکی از این روش‌ها، تحلیل افعال در نظام زمینه‌ای^۱ برای تحلیل محتوا و پاسخگویی کمی به پرسش‌ها بر اساس بیانات خصوصی یا عمومی، سخنرانی‌ها، نامه‌ها، یادداشت‌ها، مصاحبه‌ها و کنفرانس‌های مطبوعاتی فرد تصمیم‌گیرنده است (Walker, Schafer and Young, 1998: 177-178). در این مقاله از این روش استفاده می‌شود. دلیل انتخاب چارچوب تحلیلی رمزگان عملیاتی در این مقاله این است که می‌تواند ریشه باورهای ادراکی نخبگان سیاسی ایران در موضوعات مهم سیاست خارجی را آشکار کرده و از این نظر، به لایه عمیق‌تری از بیانات و مواضع رسمی کشور در حوزه سیاست خارجی راه یابد. در این صورت، می‌توان جهت‌گیری‌های نوسانی نخبگان سیاسی و اختلاف‌نظرهای بنیادین آنها در حوزه سیاست خارجی را بهتر تحلیل کرد. در ادامه، نحوه کاربست عملی این چارچوب تحلیلی توضیح داده خواهد شد.

در تحلیل رمزگان عملیاتی نخبگان سیاسی ایران ابتدا باید نخبگان تأثیرگذار گزینش شوند. مقام رهبری به دلیل نقش محوری در ساختار تصمیم‌گیری سیاست خارجی، حسن روحانی در مقام رئیس‌جمهور به عنوان دومین مقام ارشد کشور دارای مسئولیت در سیاست خارجی، محمدجواد ظریف به عنوان وزیر امور خارجه و بازوی اجرایی اصلی دولت در حوزه سیاست خارجی، علی‌اکبر ولایتی به عنوان وزیر خارجه سابق و مشاور کنونی مقام رهبری در امور بین‌المللی، محسن رضایی دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام، به عنوان بازوی مشورتی مقام رهبری در سیاست‌های کلی، و سعید جلیلی به عنوان مسئول سابق

مذاکرات هسته‌ای، عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام و نماینده مقام رهبری در شورای عالی امنیت ملی انتخاب شدند. دیدگاه‌ها و مواضع این نخبگان درباره مذاکره با قدرت‌های جهانی درباره برجام از سایت‌های شخصی، کتب و وبسایت‌های خبری به شکل تصادفی انتخاب و مورد تحلیل قرار گرفت.

برای تحلیل رمزگان عملیاتی نخبگان منتخب، پس از تعیین متون برای بررسی، به تعیین فعل و عبارت فعلی در اظهارات آنها و رمزگذاری افعال پرداخته شد. افعال دارای مضمون مجازات ارزش (۳-)، تهدید (۲-)، مخالفت (۱-)، حمایت (۱+)، پیمان بستن (۲+) و امتیاز و پاداش (۳+) گرفتند. پس از رمزدار کردن افعال، به تعیین حوزه شمول فعل بدین معنی که آیا فعل در مورد خود است یا در مورد دیگری و همچنین، تعیین موضوع فعل بدین معنی که در مورد چه مسئله‌ای اتفاق افتاده است، پرداخته شد و در نهایت به جمع‌بندی افعال رمزگذاری شده پرداختیم.

ب. تحلیل رمزگان عملیاتی نخبگان سیاسی درباره برجام

در این بخش به تحلیل رمزگان عملیاتی تعدادی از نخبگان سیاسی تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر که در قسمت قبلی از آنها نام برده شد، می‌پردازیم. تمامی متونی که مورد بررسی قرار گرفته‌اند، با جستجوی کلیدواژه‌هایی چون مذاکره، قدرت‌های جهانی و برجام گزینش شده و از نظر زمانی، به دو برهه قبل از خروج آمریکا از برجام و پس از خروج آمریکا از برجام تقسیم شده‌اند.

۱. مقام رهبری

نظر کلی مقام رهبری درباره برنامه هسته‌ای همواره این بوده که کشور نیاز به استفاده از دانش صلح‌آمیز هسته‌ای دارد و همچنین، دستیابی به قدرت هسته‌ای حق مسلم ایران است. در ادامه، داده‌های مستخرج از بیانات ایشان درباره برجام، پیش و پس از خروج آمریکا از این توافق، آورده می‌شود.

جدول ۱. داده‌های مستخرج از بیانات رهبری درباره برجام؛ پیش از خروج آمریکا

موضوع فعل	حوزه شمول فعل (خود/دیگری)	شدت فعل (-۳ تا +۳)	خصمانه	تهدید	همکاری جویانه	نتیجه
تلاش دولت و مسئولین در مذاکرات هسته‌ای	خود	+۱			●	موافقیم
تلاش دولت و مسئولین در مذاکرات هسته‌ای	خود	+۱			●	احتمالاً یک اقدام مفیدی است
مذاکره	خود	+۱			●	انجام بدهند
حل مشکلات کشور	خود	۰		●		روی پای خودش بایستد
دشمنی که لبخند می‌زند	دیگری	۰		●		اعتماد نکنید
مذاکره در موضوعات خاص	خود	+۱			●	اشکالی ندارد
طرف مقابل	دیگری	۰		●		اعتماد ندارم
طرف مقابل	دیگری	۰		●		خوش بین نیستم
مذاکره	خود	+۱			●	بکنند
مذاکره	خود	۰		●		ضرری نمی‌کنیم
مذاکره با اروپایی‌ها و تعلیق غنی‌سازی در سال‌های ۸۲ و ۸۳	خود	+۳			●	به نفع ما تمام شد
امید همکاری از طرف شرکای غربی	دیگری	-۱	●			مطلقاً وجود ندارد
مذاکره با طرف مقابل	خود	۰		●		ضرری نخواهیم کرد
طرف مقابل	دیگری	۰		●		خوش بین نیستم
مسئولین خودمان در جبهه دیپلماسی	خود	+۱			●	حمایت می‌کنیم
همه مسائل	دیگری	-۳	●			دشمنی آنها روشن شد
رهایی از مشکلات مادی و معنوی	خود	۰		●		به شخصیت‌های خود تکیه کند
حل مشکلات کشور با مذاکره با آمریکا	دیگری	-۱	●			این جور نیست
مذاکره	دیگری	-۱	●			به هیچ چیز کمک نمی‌کند
مذاکره	خود	۰		●		منع نمی‌کنیم
مذاکره	خود	+۱			●	دنبال می‌شود
مذاکره با آمریکا	خود	۰		●		بدون فایده است

فعل	همکاری جوینانه	خستگی	خصمانه	شدت فعل (-۳ تا +۳)	حوزه شمول فعل (خود/دیگری)	موضوع فعل
از بین ببرند			●	-۱	دیگری	ماهیت هسته‌ای کشور
می‌خواهند حفظ کنند		●		۰	دیگری	فشار
ندارند		●		۰	دیگری	قصد برداشتن تحریم‌ها به صورت کامل
احتیاج دارد		●		۰	دیگری	آمریکا به توافق برجام
نیازمند است		●		۰	دیگری	آمریکا به توافق برجام
عمل نکردند			●	-۳	دیگری	آمریکا به تعهدات خود
عمل نمی‌کند		●		۰	دیگری	آمریکا به تعهدات خود
با قدرتمان گرفتیم	●			+۳	خود	امتیازگرفتن از آمریکا
دست بر نمی‌دارد			●	-۱	دیگری	آمریکا از نقش مخرب خود
انجام نمی‌دهد		●		۰	دیگری	آمریکا تعهد خودش را
مغتنم بشمرید		●		۰	خود	این تجربه‌ی مذاکره با آمریکا
نمی‌شود وارد مذاکره شد			●	-۱	خود	مذاکره با دشمن نابکار
نمی‌توانیم صحبت کنیم		●		۰	خود	با آمریکا به عنوان طرف مورد اعتماد
سختشان بود قبول کنند			●	-۳	دیگری	عدم اعتماد با آمریکا
زحمت کشیدند	●			+۱	خود	عناصر خودمان
طرف خبیث و نامردی است			●	-۱	دیگری	طرف مقابل
فریب است			●	-۱	خود	حل مشکلات در گرو سازش با آمریکا
بدتر خواهد کرد			●	-۱	خود	حل مشکلات در گرو سازش با آمریکا
عیبی ندارد		●		۰	خود	مذاکره در ارتباطات جهانی
نباید اتفاق می‌افتاد			●	-۳	خود	برجام به این شکل
خیلی انتظاری هم نیست		●		۰	دیگری	ایستادن انگلستان در برابر آمریکا
سودی نبردیم			●	-۳	خود	اعتماد به طرف‌های مقابل
باید تشکر کنم	●			+۱	خود	برخوردهای وزیر خارجه‌مان با طرف‌های مقابل
خطرناک است		●		۰	خود	تکیه به بیگانه

جدول ۲. داده‌های مستخرج از بیانات رهبری درباره برجام؛ پس از خروج آمریکا

موضوع فعل	حوزه شمول فعل (خود/دیگری)	شدت فعل (۳+ تا ۳-)	خصمانه	بین‌المللی	همکاری-جویانه	فعل
اینکه آمریکا درصدد براندازی نیست	دیگری	-۳	●			دروغ می‌گفتند
دولت اوپاما	دیگری	-۳	●			درصدد براندازی بودند
برجام	خود	۰		●		بهانه است
ایجاد شکاف بین آمریکا و اروپا	خود	-۳	●			برای این مذاکره نکردیم
هدف از مذاکره	خود	۰		●		تحریم برطرف بشود
حرکت اروپایی‌ها پشت سر آمریکایی‌ها	دیگری	-۳	●			حرکت می‌کنند
با کشورهای اروپایی	خود	+۱			●	ادامه ارتباط باشد
قطع امید از اروپا	خود	۰		●		قطع امید کنید
با تردید نگاه کردن به وعده اروپایی‌ها	خود	۰		●		با تردید نگاه کنید
برای اصلاح امور به خارج از کشور	خود	۰		●		چشم نداشته باشید
دیگران (قدرت‌های جهانی)	دیگری	-۳	●			ضربه می‌زنند
برای اصلاح امور داخلی	خود	۰		●		باید درون را نگاه کرد
عدم اعتماد به سه دولت اروپایی	دیگری	۰		●		اعتمادی ندارم
اروپایی‌ها	دیگری	-۱	●			پادو آمریکا هستند

۱-۱. تحلیل مقایسه‌ای رمزگان عملیاتی مقام رهبری

بررسی متون انتخاب‌شده از بیانات مقام رهبری نشان می‌دهد که از کل ۶۰ فعل بررسی‌شده، حدود ۱۲ فعل اشاره به رویکردهای همکاری‌جویانه و تعاملی با قدرت‌های جهانی دارند؛ ۲۸ فعل موضع خشی در زمینه تعامل با قدرت‌های جهانی دارند؛ و حدود ۲۰ فعل ناظر بر افعال خصمانه در زمینه تعامل با قدرت‌های جهانی بوده‌اند. به عبارت دیگر، بیشترین تعداد افعال به کاررفته در سخنان مقام رهبری در ارتباط با مذاکرات هسته‌ای ایران با گروه ۵+۱ افعال خشی هستند. ایشان در رابطه با مذاکرات هسته‌ای با قدرت‌های جهانی ۱۲ مورد فعل همکاری‌جویانه به کار برده‌اند که همه این دوازده مورد مربوط به خود است و حمایت ایشان از تیم مذاکره‌کننده ایرانی را نشان

می‌دهد. در بین دوازده فعل همکاری‌جویانه ۸ مورد آن که بیشترین تعداد است، مربوط به قبل از امضای برجام، ۳ مورد پس از امضای برجام و قبل از خروج آمریکا از آن و یک مورد مربوط به پس از خروج آمریکا از برجام است.

مقایسه قبل و پس از خروج آمریکا از برجام نشان می‌دهد به تدریج حمایت ایشان از تیم مذاکره‌کننده هسته‌ای ایران کمرنگ شده است. بیشترین تعداد افعال به کاررفته در سخنان مقام رهبری در ارتباط با مذاکرات هسته‌ای ایران با گروه ۵+۱، افعال خنثی هستند. مقصود از افعال خنثی در اینجا افعالی هستند که حمایت قاطع یا عدم‌حمایت ایشان از مذاکرات با قدرت‌های جهانی را کامل نشان نمی‌دهند. از ۲۸ فعل خنثی در سخنرانی‌های مقام رهبری ۱۶ مورد آن مربوط به خود و ۱۲ مورد آن مربوط به دیگری است. افعال خنثی در سخنان ایشان از این نظر اهمیت دارد که امکان تفسیرهای متفاوت توسط طیف‌های مختلف سیاسی را فراهم می‌کند. برای نمونه، پس از خروج آمریکا از برجام، عده‌ای از که نخبگان تعامل‌گرا بر بخش‌هایی از سخنان ایشان تأکید دارند که به‌رغم خنثی بودن، می‌توان از آنها برداشت حمایتی داشت؛ ولی در طرف مقابل، مخالفان مذاکرات بخش‌هایی را برجسته می‌کنند که باوجود خنثی بودن، می‌توان از آنها معانی عدم‌حمایت از مذاکرات با قدرت‌های جهانی را برداشت کرد.

در این باره می‌توان به تلاش نمایندگان مجلس برای استیضاح ظریف اشاره کرد. محمدجواد ظریف بر حمایت‌های مقام رهبری از مذاکرات تأکید داشته، ولی نمایندگان اصول‌گرای مجلس بر گفته‌هایی از مقام رهبری انگشت تأکید گذاشته‌اند که عدم‌حمایت از مذاکرات را نشان می‌دهند. در رابطه با افعال خصمانه، از ۲۰ فعل بررسی شده، ۱۴ مورد آن مربوط به دیگری و ۶ مورد آن مربوط به خود است. نکته‌ای که در اینجا وجود دارد، این است که پیش از امضای برجام، افعال خصمانه از جانب مقام رهبری در قبال خود (تیم مذاکره‌کننده هسته‌ای) به کار نرفته، ولی پس از امضای برجام و مشخص شدن برخی از موارد عدم اجرای تعهدات آمریکا، ایشان بیشترین تعداد افعال خصمانه را راجع به خود به کار برده‌اند. تعداد افعال خصمانه راجع به دیگری، تعدادش پیش و پس از خروج آمریکا از برجام، به یک اندازه و برابر ۵ است.

قبل از امضای برجام این عدد برابر با ۴ بود. سیر سخنان مقام رهبری نشان می‌دهد حمایت ایشان از مذاکرات هسته‌ای و تیم هدایت‌کننده مذاکرات به تدریج کمرنگ شده است. با توجه به تحلیل صورت گرفته، رویکرد ادراکی مقام رهبری نسبت به قدرت‌های بزرگ مبتنی بر غیرقابل اعتماد بودن آنها، دنباله‌روی اروپا از آمریکا، تأکید بر تداوم دیپلماسی و مذاکره و هم‌زمان بدبینی به نتیجه مذاکره و حتی در مواردی، ابراز پشیمانی از صدور مجوز مذاکره هسته‌ای شکل گرفته است.

۲. حسن روحانی

دیدگاه رئیس‌جمهور حسن روحانی درباره فناوری هسته‌ای مبتنی بر این بوده که باید فناوری هسته‌ای ایران تکمیل شود و ایران حق استفاده صلح‌آمیز از آن را داشته باشد، ولی در کنار آن باید پرونده ایران از شورای امنیت خارج شود و بهترین روش برای رسیدن به این اهداف، مذاکره و تعامل با قدرت‌های بزرگ جهانی است. متونی که برای تحلیل رمزگان عملیاتی آقای روحانی در ارتباط با مذاکرات هسته‌ای با قدرت‌های جهانی استفاده شده، برگرفته از کتاب او و همچنین، سخنان او در موقعیت‌های مختلف در رابطه با مذاکره با قدرت‌های جهانی است.

جدول ۳. داده‌های مستخرج از سخنان آقای روحانی درباره برجام؛ پیش از خروج آمریکا

رنگ	همکاری جوینده	رابطه	خصمانه	شدن فعل (-) / نشاء فعل (+)	گروه تحول فعل (خود/ دیگری)	وضع فعل
در تعامل مؤثر با دنیا باشیم	●			+۱	دیگری	تعامل‌گرایی
رابطه را برقرار کند	●			+۱	دیگری	برقراری رابطه با آمریکا توسط دولت روحانی
تعامل سازنده با جهان است	●			+۱	خود	اعتدال‌گرایی
بکوشیم	●			+۱	خود	رفع امنیتی کردن و ایران‌هراسی به دور از تنش‌زدایی

جدول ۴. داده‌های مستخرج از سخنان آقای روحانی درباره برجام؛ پس از خروج آمریکا

موضوع فعل	حوزه شمول فعل (خود/دیگری)	شدت فعل (۳+ تا ۳-)	خصمانه	مبتنی	همکاری جویانه	نقد
موضوعات بعدی پس از اتمام موضوع هسته‌ای	خود	+۱			●	در دستور کار مذاکرات قرار می‌گیرد
مذاکره	خود	+۱			●	این‌طور نیست که حاضر به مذاکره نیستیم
مذاکره	خود	+۱			●	مشکلی برای مذاکره نداریم
در صورت اعلام آمریکا و عمل به تعهداتش	خود	+۱			●	آماده مذاکره هستیم
مقامات اروپا به دلیل عمل نکردن به تعهداتشان	دیگری	+۱				عذرخواهی می‌کنند

جدول ۵. مقایسه افعال به کاررفته در سخنان آقای روحانی درباره برجام؛ پیش و پس از خروج آمریکا

پس از خروج آمریکا از برجام	پیش از خروج آمریکا از برجام	افعال همکاری جویانه
۵ مورد خود: ۴ دیگری: ۱	۴ مورد خود: ۲ دیگری: ۲	
-	-	افعال ختنی
-	-	افعال خصمانه

۲-۱. تحلیل مقایسه‌ای رمزگان عملیاتی حسن روحانی

از مجموع کل ۹ فعل بررسی شده در سخنان آقای روحانی، تمامی افعال او ناظر بر تعامل با قدرت‌های جهانی است و موضع خصمانه نسبت به قدرت‌های جهانی ندارد. روحانی قبل و پس از خروج آمریکا از برجام، آشکارا از مذاکرات و تعامل‌گرایی با قدرت‌های بزرگ دفاع کرده است. شرط او برای مذاکره با آمریکا پس از خروج آن کشور از برجام، بازگشت به برجام است. متأثر از افعال مورد بررسی در سخنان او، رویکرد ادراکی روحانی نسبت به قدرت‌های جهانی مبتنی بر وجود دیپلماسی و مذاکره در راستای تأمین منافع ملی است.

۳. جواد ظریف

در رابطه با برنامه هسته‌ای ایران، ظریف بر آن است که باید حق ایران در استفاده صلح‌آمیز از فناوری هسته‌ای توسط قدرت‌های جهانی به رسمیت شناخته شود. همچنین، او همواره تأکید کرده که موضوع هسته‌ای نباید موجب امنیتی‌شدن و انزوای ایران در نظام جهانی شود و مانند حسن روحانی معتقد است که یک‌جانبه‌گرایی و بازی با حاصل جمع صفر باید جای خود را به چندجانبه‌گرایی، مذاکره، تعامل و بازی با حاصل جمع مثبت دهد. دیدگاه‌های جواد ظریف درباره مذاکرات هسته‌ای ایران از کتاب مصاحبه‌محور «آقای سفیر» و دیدگاه‌های او بعد از خروج آمریکا از برجام از مصاحبه‌های عمومی او استخراج شده‌اند که داده‌های کدگذاری شده آنها را در ادامه می‌آوریم.

جدول ۶. داده‌های مستخرج از سخنان آقای ظریف درباره برجام؛ پیش از خروج آمریکا

موضوع فعل	حوزه شمول فعل (خود/ دیگری)	شدت فعل (۳- تا ۱)	خصمانه	بینی	همکاری‌جویانه	نقد
تعامل مستقیم با آمریکا	دیگری	+۱			●	کمتر ضرر می‌بینیم
تعامل با آمریکا	دیگری	۰		●		به معنی رابطه دوستانه نیست
رابطه ما با آمریکا	دیگری	۰		●		هیچ‌گاه دوستانه نخواهد بود
دیدگاه ایران	خود	۰		●		بُعد جهانی دارد
رسالت ایران در تغییر نظام بین‌المللی	خود	+۱			●	منبع قدرت است
گفت‌وگو و تعامل با آمریکا و غرب	دیگری	+۱			●	اجتناب‌ناپذیر است
به دست آوردن حداکثر منافع	خود	۰		●		نمی‌توانید از راه تقابل به دست آورید
اهداف سند چشم‌انداز بیست‌ساله را	خود			●		نمی‌توانید بدون تعامل جهانی اجرا کنید
رسیدن به اهداف بدون تعامل جهانی	خود	۰		●		امکان‌پذیر نیست

جدول ۷. داده‌های مستخرج از سخنان آقای ظریف درباره برجام؛ پس از خروج آمریکا

موضوع فعل	حوزه شمول فعل (خود/دیگری)	شدت فعل (-۳ تا +۳)	خصمانه	ختی	همکاری جویانه	فعل
عدم اعتماد به طرف مقابل	دیگری	۰		●		به جای ۱۵۰ صفحه دو صفحه بیشتر نبود
برجام	خود	+۳			●	سند افتخار مردم ایران بود
امضای برجام با پشتوانه مردم و رهبری	خود	+۳			●	برجام را امضا کردم
دوستانی که نخواستند امضای برجام را با پشتوانه مردم و رهبری ببینند	خود	۰		●		امیدوارم یک روزی ببینند
اصلاح رفتار آمریکا و بازگشت به میز مذاکره	دیگری	+۱			●	به میز مذاکره برگردد
تمایل به ادامه مذاکرات	خود	+۱			●	در میز مذاکره باقی مانده‌ایم
آسیب آمریکا به مردم ایران	دیگری	-۱	●			آسیب بزرگی وارد کرده است
تمایل ایران برای مذاکره	خود	+۱			●	تردیدي برای مذاکره ندارد
منزوی بودن آمریکا	دیگری	۰		●		در جهان منزوی است

جدول ۸. مقایسه افعال به کاررفته در سخنان آقای ظریف درباره برجام؛ پیش و پس از خروج آمریکا

پس از خروج آمریکا از برجام	پیش از خروج آمریکا از برجام	
۵ مورد خود: ۴ دیگری: ۱	۳ مورد خود: ۱ دیگری: ۲	همکاری جویانه
۳ مورد خود: ۱ دیگری: ۲	۶ مورد خود: ۴ دیگری: ۲	ختی
۱ مورد خود: ۰ دیگری: ۱	-	خصمانه

۳-۱. تحلیل مقایسه‌ای رمزگان عملیاتی جواد ظریف

از نُه فعل بررسی شده در رابطه با مذاکرات با قدرت‌های جهانی در کتاب آقای سفیر، جواد ظریف از ۳ فعل همکاری‌جویانه و ۶ فعل خنثی استفاده کرده است. در میان افعال همکاری‌جویانه، دو مورد آن مربوط به دیگری (آمریکا و غرب) و یک مورد آن مربوط به خود (ایران) است. در رابطه با تعامل با آمریکا و غرب، او بیان کرده که در نظام جهانی کنونی، گفت‌وگو و تعامل با آمریکا و غرب اجتناب‌ناپذیر است و از تعامل مستقیم با آمریکا کمتر ضرر می‌بینیم. در رابطه با ۶ فعل خنثی، دو مورد آن مربوط به دیگری (آمریکا) و ۴ مورد آن مربوط به خود (ایران) است. در این قسمت او بیان کرده که تعامل با آمریکا به معنی اعتماد و رابطه دوستانه با این کشور نیست، اما منافع ملی را نمی‌توان از طریق تقابل به دست آورد؛ بلکه رسیدن به این مهم در گرو دنباله‌روی از سیاست خارجی تعاملی است.

از نُه فعل مورد بررسی از آقای ظریف در رابطه با مذاکره با قدرت‌های جهانی پس از خروج آمریکا، ۵ مورد همکاری‌جویانه، ۳ مورد خنثی و یک مورد خصمانه وجود دارد. از ۵ فعل همکاری‌جویانه، ۴ مورد آن درباره خود و یک مورد درباره دیگری است. در رابطه با خود، او به امضای برجام به پشتوانه مقام رهبری و مردم اشاره کرده و در رابطه با دیگری (آمریکا) به این موضوع اشاره کرده که آمریکا دوباره به میز مذاکرات بازگردد و ایران تردیدی در رابطه با مذاکره ندارد. از سه فعل خنثی، دو مورد آن مربوط به دیگری (۱+۵) و یک مورد آن مربوط به خود (دوستانی که نخواستند امضای برجام را با پشتوانه مردم و مقام رهبری ببینند) است. در افعال مورد بررسی در سخنان جواد ظریف پس از خروج آمریکا از برجام، یک مورد خصمانه به کار رفته است که مربوط به دیگری (آمریکا) است؛ با این مضمون که آمریکا به مردم ایران آسیب وارد کرده است.

در مجموع، با توجه به سخنان ظریف در کتاب آقای سفیر و همچنین سخنان او پس از خروج آمریکا از برجام، می‌توان به این نتیجه رسید که او سیاست خارجی تعامل‌گرا را به سیاست خارجی تقابلی ترجیح می‌دهد و همواره برای رسیدن به منافع ملی و حل مشکلات، بر دیپلماسی و گفتگو تأکید دارد. البته باید تأکید کرد که خود او آشکارا می‌گوید که تعامل با آمریکا به معنی اعتماد به این کشور نیست و در ادامه هم پس از خروج آمریکا از برجام، در پاسخ به

کسانی که برجام را بر بنیان اعتماد به آمریکا می‌دانند، گفته که «در آن زمان اگر بحث اعتماد مطرح بود، برجام به جای ۱۵۰ صفحه، دو صفحه بیشتر نبود». در میان افعال همکاری‌جویانه، دو مورد آن مربوط به دیگری (آمریکا و غرب) و یک مورد آن مربوط به خود (ایران) است. در رابطه با تعامل با آمریکا و غرب، او آشکارا بیان می‌کند که در نظام جهانی کنونی، گفت‌وگو و تعامل با آمریکا و غرب اجتناب‌ناپذیر است و از تعامل مستقیم با آمریکا کمتر ضرر می‌بینیم. رویکرد ادراکی آقای ظریف نسبت به قدرت‌های بزرگ جهانی مبتنی بر اعتمادداشتن به آنها و در رأس آن آمریکا، ولی در عین حال وجوب مذاکره و تعامل برای دستیابی به منافع ملی و توسعه است.

۴. علی‌اکبر ولایتی

علی‌اکبر ولایتی، مشاور مقام رهبری در امور بین‌المللی است و از این نظر، دارای جایگاه مهمی در سیاست‌گذاری خارجی ایران است. او غنی‌سازی را حق مسلم ایران می‌داند، اما در رابطه با نحوه دستیابی به این حق، گاهی بر مذاکره و تعامل‌گرایی تأکید داشته و گاهی بر تقابل‌گرایی. در ادامه به تحلیل داده‌های کدگذاری شده درباره مواضع آقای ولایتی می‌پردازیم.

جدول ۹. داده‌های مستخرج از اظهارات آقای ولایتی درباره برجام؛ پیش از خروج آمریکا

نوع فعل	نوع شمول فعل (خود/ دیگری)	شدت فعل (-۳ تا +۳)	خصمانه	منفی	همکاری‌جویانه	نقد
برجام به محاصره اقتصادی	خود	۰		●		پایان خواهد داد
هدف از مذاکرات برجام	خود	+۳			●	می‌خواستیم به یک نتیجه برسیم
برجام	خود	۰		●		کار مهمی بود
مردم نتیجه مثبت برجام را در زندگی خود	خود	+۱		●		احساس خواهند کرد
غفلت‌ها از قبل	خود	-۳				اتحاد علیه ایران شد
به تعهدات خود	خود	+۳			●	پایبند بودیم و عمل کردیم

جدول ۱۰. داده‌های مستخرج از اظهارات آقای ولایتی درباره برجام؛ پس از خروج آمریکا

موضوع فعل	حوزه شمول فعل (خود/ دیگری)	شدت فعل (-۳ تا ۳)	خصمانه	پیش	همکاری-جوینانه	فعل
رزم‌آراهای زمان ما بودند			●	-۳	خود	دستگاه وزارت خارجه دوره روحانی
نمی‌شود یک نفر متخصص همه‌چیز باشد			●	-۳	خود	وزیر امور خارجه (ظریف)
احساس حقارت به انسان دست می‌داد			●	-۳	خود	نداشتن متن فارسی برجام
انجام نشد			●	-۳	خود	گرفتن تضمین اجرای تعهد از آمریکا
مشکل دیگر بود			●	-۳	خود	نقص متخصصان در گروه برجام
گفتند باید مذاکره کنیم			●	-۳	خود	دولت با پمپاژ یاس و ناامیدی در جامعه

جدول ۱۱. مقایسه افعال به‌کاررفته در سخنان آقای ولایتی درباره برجام؛ پیش و پس از خروج آمریکا

پس از خروج آمریکا از برجام	پیش از خروج آمریکا از برجام	
-	۳ مورد خود: ۲ دیگری: ۱	همکاری‌جوینانه
-	۴ مورد خود: ۴ دیگری: ۰	خنثی
۶ مورد خود: ۶ دیگری: ۰	-	خصمانه

۴-۱. تحلیل مقایسه‌ای رمزگان عملیاتی آقای ولایتی

از ۱۳ فعل مورد بررسی در سخنان علی‌اکبر ولایتی نسبت به تعامل با قدرت‌های جهانی، ۳ مورد همکاری‌جویانه، ۴ مورد خنثی و ۶ مورد خصمانه شناسایی شد. پیش از مذاکرات برجام و در زمان مناظره‌های ریاست جمهوری سال ۱۳۹۲ از سخنان علی‌اکبر ولایتی خطاب به سعید جلیلی چنان برمی‌آید که او مذاکرات موفق را در گرو به نتیجه‌رسیدن در سایه امتیازدادن و امتیازگرفتن می‌داند، نه صرفاً رفت‌وآمدهای سیاسی و ساعت‌ها مذاکره‌کردن بدون دست‌یافتن به نتیجه دلخواه. پس از امضای برجام و پیش از خروج آمریکا از آن، از ۶ فعل بررسی‌شده در سخنان ولایتی، تمامی افعال مربوط به خود است؛ دو مورد همکاری‌جویانه، سه مورد خنثی و یک مورد خصمانه. جالب توجه است که آن یک مورد خصمانه نیز مربوط به عملکرد دولت‌های قبل از دولت روحانی در رابطه با مذاکرات هسته‌ای است که حاصلی را برای ایران در بر نداشته است. از دو فعل همکاری‌جویانه نسبت به تیم مذاکره‌کننده هسته‌ای، یک مورد آن مربوط به این است که تیم ما واقعاً می‌خواستند به نتیجه برسند و دیگری مربوط به انجام تعهدات خود به‌رغم بدعهدی‌های طرف مقابل است. سه مورد فعل خنثی مربوط به مهم‌بودن برجام و احساس تأثیر آن در زندگی مردم است که به‌نوعی خود این افعال حمایت‌های او را از مذاکرات می‌رساند. با خروج آمریکا از برجام، موضع علی‌اکبر ولایتی نسبت به برجام و حمایت از دستگاه دیپلماسی کشور کاملاً تغییر کرده و از ۶ فعل بررسی‌شده در سخنان او، هر ۶ مورد خصمانه است؛ تا جایی که برجام را به قرارداد ترکمانچای و دستگاه دیپلماسی دولت روحانی را به رزم‌آرهای زمان تشبیه کرده است.

با توجه به بررسی افعال استفاده‌شده در سخنان آقای ولایتی، می‌توان به این نتیجه رسید که مواضع او درباره مذاکرات هسته‌ای چندپهلوی و متغیر بوده است. ولایتی زمانی که بحث رقابت برای جلب افکار عمومی در مناظره‌های انتخاباتی یا سهم‌شدن در افتخار برجام بود، موضع حمایتی از سیاست‌های دولت و شخص جواد ظریف اتخاذ کرده، اما زمانی که به دلیل خروج آمریکا از برجام، اعتماد مقام رهبری به نتایج دیپلماسی دولت کاهش یافت و مردم رفته‌رفته امیدشان به گشایش اقتصادی را از دست دادند، او نیز به سمت نقد سیاست‌ها و عملکرد دولت متمایل شده است.

۵. محسن رضایی

محسن رضایی مانند قریب به اتفاق نخبگان داخلی معتقد است که جامعه جهانی باید حق ایران برای استفاده صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای را به رسمیت بشناسد. اظهاراتی که از محسن رضایی درباره مذاکرات برجام در این مقاله مورد تحلیل قرار گرفته، شامل سخنان او در پژوهشگاه تحقیقات راهبردی مجمع تشخیص مصلحت نظام و همچنین، برخی مواضع او درباره مذاکرات هسته‌ای که در وبسایت‌های داخلی منعکس شده‌اند، است. در ادامه، داده‌های کدگذاری شده مستخرج از مواضع او پیش و پس از خروج آمریکا از برجام آورده می‌شود.

جدول ۱۲. داده‌های مستخرج از سخنان آقای رضایی درباره برجام؛ پیش از خروج آمریکا

مشارکت‌جویانه	رابطه	خصیصانه	قدرت فعل (- تا +۳)	کود/دیگری (خود/شمول فعل)	موضوع
●			+۱	خود	مجاهدت بزرگی کردند آقایان ظریف و صالحی و شمخانی در به فرجام‌رساندن مذاکرات
	●		۰	خود	کار ساده‌ای نبود مذاکره با شش قدرت بین‌المللی
●			+۳	خود	توانستیم بشکنیم پروژه منزوی‌سازی ایران را
●			+۱	خود	بهبتر می‌شود وضعیت اقتصادی ایران پس از تحریم
●			+۱	خود	در حال پیشروی هستند نفوذ فرزندان و سربازان رهبری در جبهه دشمن
●			+۳	دیگری	کاملاً مشهود بود ترس دولتمردان آمریکا از اجرای شدن برجام
		●	-۳	دیگری	موانع اجرای برجام به‌شمار می‌آمد فشار عربستان، رژیم صهیونیستی و تندروهای آمریکا
●			+۱	خود	فریاد بر می‌آورند فریاد زنده‌باد جمهوری اسلامی ایران توسط قاطبه مردم به خاطر اجرای شدن برجام
●			+۱	خود	سپاسگزاری کنیم سپاسگزاری از تمامی متصدیان مذاکرات برجام
●			+۱	خود	حمایت می‌کنیم حمایت از برجام

جدول ۱۳. داده‌های مستخرج از سخنان آقای رضایی درباره برجام؛ پس از خروج آمریکا

موضوع فعل	حوزه شمول فعل (خود/دیگری)	شدت فعل (-۳ تا +۳)	خصمانه	ختنی	همکاری جویانه	فعل
تأثیر خروج آمریکا در آگاهی ملت ایران نسبت به آینده خود	خود	۰		●		آگاه شد
سراب‌بودن مذاکرات با آمریکا	خود	-۱	●			جلوگیری کند
شکست برجام	خود	-۱	●			شکست یک اندیشه در چند دولت است
اتخاذ استراتژی نرمش قهرمانانه	خود	+۱			●	دیده‌بانی ملت ایران را تقویت کرد
خیانت‌های آمریکا بر ملت ما	خود	-۳	●			مکشوف شد
روشن‌شدن ادعاهای دروغ‌بین بین‌المللی و مشخص‌کردن چهره پشت پرده مدعیان دلسوزی در داخل	خود	-۳	●			منجر شد
چشم‌داشت به دولت‌های غربی و اندیشه برجامی در دولت‌های آقای هاشمی، خاتمی و روحانی	خود	-۱	●			دیده می‌شود
انتظار گشایش در روابط اقتصادی با آمریکا و اروپا	خود	-۳	●			بیش‌ازحد مورد تأکید قرار دادند

جدول ۱۴. مقایسه افعال به‌کاررفته در سخنان آقای رضایی درباره برجام؛ پیش و پس از خروج آمریکا

پس از خروج آمریکا از برجام	پیش از خروج آمریکا از برجام	
۱ مورد خود: ۱ دیگری: ۰	۸ مورد خود: ۷ دیگری: ۱	همکاری جویانه
۱ مورد خود: ۱ دیگری: ۰	۱ مورد خود: ۱ دیگری: ۰	ختنی
۶ مورد خود: ۶ دیگری: ۰	۱ مورد خود: ۰ دیگری: ۱	خصمانه

۱-۵. تحلیل مقایسه‌ای رمزگان عملیاتی محسن رضایی

از ۱۸ فعل بررسی شده در سخنان آقای رضایی قبل و پس از خروج آمریکا از برجام، نُه فعل مضمون همکاری جویانه، دو فعل مضمون خنثی و هفت فعل معنای خصمانه دارند. پس از امضای برجام، با توجه به ده فعل بررسی شده در سخنان او، هشت فعل همکاری جویانه نسبت به مذاکره با قدرت‌های جهانی وجود دارد که هفت مورد آن مربوط به حمایت از خود (دستگاه دیپلماسی دولت روحانی) و یک مورد آن مربوط به دیگری (ترس دولتمردان آمریکایی از برجام) است؛ که در مجموع حمایت و خرسندی او را از امضای برجام و به نتیجه رسیدن مذاکره با قدرت‌های جهانی نشان می‌دهد. در رابطه با افعال خنثی در سخنان او، فقط یک مورد فعل با بار معنایی خنثی استفاده شده است. موضوع آن در رابطه با آسان نبودن مذاکرات با شش قدرت بین‌المللی است که به نوعی در دل خود حمایت از دستگاه دیپلماسی کشور را در بر دارد.

درباره افعال خصمانه در ارتباط با مذاکرات برجام، مانند افعال خنثی، او فقط یک مورد فعل خصمانه به کار برده است که به فشار عربستان، رژیم صهیونیستی و تندروهای آمریکا در جهت مانع شدن در راستای اجرای برجام اشاره دارد. نکته‌ای که در سخنان محسن رضایی جلب توجه می‌کند، چرخش حمایتی او نسبت به دستگاه دیپلماسی کشور و مذاکرات با ۱+۵ پس از خروج آمریکا از برجام است. از ۸ فعل مورد بررسی در سخنان او پس از خروج آمریکا از برجام، یک مورد همکاری جویانه، یک مورد خنثی و ۶ مورد خصمانه است. آن یک مورد فعل خنثی به کاررفته در سخنان او مربوط به آگاه شدن مردم نسبت به آینده خود پس از خروج آمریکا است که می‌توان چرخش نظر او در رابطه با حمایت از مذاکرات هسته‌ای و دستگاه دیپلماسی کشور را نیز در آن مشاهده کرد.

با توجه به سخنان محسن رضایی در رابطه با مذاکرات با قدرت‌های جهانی در دو برهه قبل از خروج آمریکا از برجام و پس از آن، می‌توان به این نتیجه رسید که رویکرد ادراکی او نسبت به سیاست خارجی بسیار نزدیک به علی‌اکبر ولایتی است؛ به این معنا که او نیز رویکرد پایداری نسبت به کارگیری رویکرد تعاملی یا تقابلی با قدرت‌های جهانی ندارد.

۶. سعید جلیلی

سعید جلیلی معتقد است که وقتی چیزی مانند برنامه هسته‌ای حق ایران است، اساساً مذاکره راجع به آن باطل است. او از معدود نخبگان سیاسی ضد هژمون است که با مذاکرات دولت حسن روحانی با قدرت‌های جهانی قبل و بعد از خروج آمریکا از برجام و اساساً با رویکرد تعامل‌گرایی مخالف بوده است. داده‌های کدگذاری شده مربوط به سخنان آقای جلیلی در مورد برجام در ادامه می‌آید.

جدول ۱۵. داده‌های مستخرج از سخنان آقای جلیلی درباره برجام؛ پیش از خروج آمریکا

موضوع فعل	حوزه شمول فعل (خود/دیگری)	شدت فعل (-۳ تا ۳)	خصمانه	خینی	همکاری جویانه	نقده
تفکری که دشمن را بزرگ و صحبت از کم کردن توان دفاعی کشور می‌کند	خود	-۱	●			نمی‌توانید برای کشور امنیت و عزت بیاورد
صبر با کناره‌گرفتن از حق و نادیده گرفتن حقوق ملت	خود	-۱	●			میوه آن سراب است
فرجام تنش‌زدایی	خود	-۱	●			یعنی خالی کردن تمام منابع قدرت ملت
گفت‌وگو	خود	-۱	●			محل دیکته‌نوشتن نیست
گرانیگاه و نقطه اتکا به خود به سمت وعده‌های دشمن جابجا شود	خود	-۱	●			خسارت آن است
هدف دشمن از برجام ۲	دیگری	-۱	●			صرف‌نظر از بردهایی است که به ضرر کدخداست
فعل از دست دادن	خود	-۳	●			صرف شد
برای صرف فعل به دست آوردن	خود	-۱	●			دچار لکننت شده‌اند
ارائه ۷۳ طرح و برنامه توسط آمریکا علیه ایران	دیگری	۰		●		ارائه داده‌اند
عدم اجرای تعهدات خود	دیگری	-۱	●			این واقعیت‌های سیاست خارجی آمریکاست

جدول ۱۶. داده‌های مستخرج از سخنان آقای جلیلی درباره برجام؛ پس از خروج آمریکا

موضوع فعل	حوزه شمول فعل (خود/ دیگری)	شدت فعل (-۳ تا +۳)	خصمانه	خشتی	همکاری جویانه	نقد
پیشرفت ملت ایران به‌تنهایی	خود	+۱			●	توانسته پیشرفت کند
ابراز تأسف اروپا از خروج آمریکا	دیگری	-۱	●			فقط ابراز تأسف می‌کند
پس از خروج آمریکا از برجام	دیگری	۰		●		می‌گویند ایران باید تعهدات خود را انجام دهد
اروپا برای اجرای برجام	دیگری	-۱	●			حاضر نیست هزینه بدهد
اروپا پس از خروج آمریکا از برجام	دیگری	-۳	●			رفتار آمریکا را محکوم نکردند
اروپا پس از خروج آمریکا از برجام	دیگری	-۱	●			فقط اظهار تأسف عمیق می‌کنند
اینکه کسانی در داخل می‌گویند اگر نیاز باشد، دوباره مذاکره خواهیم کرد	خود	-۱	●			بدتر از فشار اقتصادی دشمن است

جدول ۱۷. مقایسه افعال به‌کاررفته در سخنان آقای جلیلی درباره برجام؛ پیش و پس از خروج آمریکا

پس از خروج آمریکا از برجام	پیش از خروج آمریکا از برجام	
۱ مورد خود: ۱ دیگری: ۰	-	همکاری جویانه
۱ مورد خود: ۰ دیگری: ۱	۱ مورد خود: ۰ دیگری: ۱	خشتی
۵ مورد خود: ۱ دیگری: ۴	۹ مورد خود: ۷ دیگری: ۲	خصمانه

۱-۶. تحلیل مقایسه‌ای رمزگان عملیاتی سعید جلیلی

از ۱۷ فعل مورد بررسی در سخنان سعید جلیلی، ۱۴ فعل با مضمون خصمانه، دو فعل با مضمون خشتی و فقط یک فعل با مضمون همکاری جویانه به‌کار رفته است. از میان افعال

خصمانه به کاررفته در سخنان او، هفت مورد نسبت به خود (دستگاه دیپلماسی کشور که دنبال مذاکره با قدرت‌های جهانی است) و دو مورد نسبت به دیگری (آمریکا) است که به تعهدات خود عمل نمی‌کند. پس از خروج آمریکا از برجام، انتقاد جلیلی نسبت به قدرت‌های غربی نیز آغاز می‌شود. از هفت فعل مورد بررسی در رابطه با مذاکرات هسته‌ای با قدرت‌های جهانی پس از خروج آمریکا از برجام، آقای جلیلی از یک فعل همکاری‌جویانه، یک فعل خنثی و پنج فعل خصمانه استفاده کرده است. یک مورد فعل همکاری‌جویانه با آنکه درباره خود (ملت ایران) است، ولی در چارچوب سیاست خارجی تعاملی نیست، بلکه موضوع آن موفقیت ملت ایران به تنهایی و بدون تکیه و تعامل با بیگانگان است.

از پنج فعل خصمانه به کاررفته در سخنان آقای جلیلی بعد از خروج آمریکا از برجام، چهار مورد آن مربوط به دیگری (آمریکا و دول غربی) و یک مورد آن مربوط به خود (دولت و دستگاه دیپلماسی روحانی) است. سعید جلیلی موضع انتقادی آشکاری نسبت به سیاست خارجی تعاملی دولت روحانی داشته است. او در زمان سران‌داری مذاکرات هسته‌ای از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۲ نشان داد که باور چندانی به امکان حل و فصل اختلاف ایران و غرب بر سر برنامه هسته‌ای از طریق مذاکره ندارد. تفاوت او با علی‌اکبر ولایتی و محسن رضایی، مواضع صریح و پایدار او درباره تعامل و گفتگو با غرب است. رویکرد ادراکی آقای جلیلی نسبت به قدرت‌های جهانی مبتنی بر غیرقابل اعتماد بودن غرب، بهانه‌بودن مسئله هسته‌ای و اولویت‌نداشتن مذاکره با قدرت‌های بزرگ بر سر حقوق مسلم ایران از جمله حق هسته‌ای است.

بعد از تحلیل جداگانه رمزگان عملیاتی هر یک از نخبگان سیاسی منتخب، در ادامه به گونه‌شناسی نخبگان از منظر کنش رفتاری مرجح آنها در حوزه سیاست خارجی می‌پردازیم تا شکنندگی اجماع داخلی درباره برجام را نشان دهیم.

ج. گونه‌شناسی نخبگان و کنش رفتاری در حوزه سیاست خارجی

با تحلیل رمزگان عملیاتی نخبگان فوق می‌توان سه گروه از نخبگان را در نظام سیاسی داخلی شناسایی نمود: تعامل‌گرا، ضد‌هژمون و تاب‌خورنده^۱. نخبگان تعامل‌گرا بر بی‌اعتمادی به

قدرت‌های جهانی تأکید دارند؛ ولی هم‌زمان بر ضرورت استفاده از دیپلماسی، مذاکره و تعامل این قدرت‌ها در راستای منافع ملی پافشاری می‌کنند. نخبگان ضدهژمون بر بدبینی به نظام بین‌المللی و عدم ضرورت و اولویت مذاکره با قدرت‌های جهانی تأکید دارند. نخبگان تاب‌خورنده نیز بدبینی به ساختار قدرت نظام بین‌المللی و قدرت‌های بزرگ را برجسته می‌کنند، اما در مقاطع مختلف بر وجوهی از رویکردهای تعامل‌گرایی و تقابل‌گرایی تأکید داشته‌اند. در ادامه، ضمن توضیحات بیشتر، سیاست مرجع هریک از این گونه‌های سه‌گانه نخبگانی مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد.

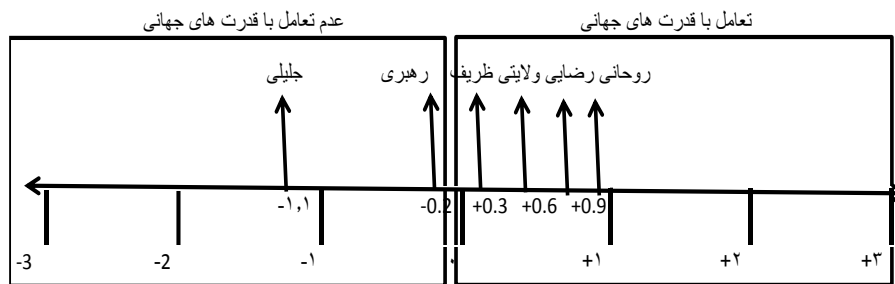
نخبگان تعامل‌گرا و کاهش تعهدات برجامی به‌عنوان محرک مذاکرات جدید: این دسته از نخبگان به دنبال تعامل‌گرایی و دیپلماسی با قدرت‌های جهانی برای حل مشکلات بین‌المللی ایران هستند. پس از انعقاد برجام و قبل از خروج آمریکا از آن، نخبگان تعامل‌گرا، برجام را ابزاری برای رفع تحریم‌های مرتبط با برنامه هسته‌ای، گشایش اقتصادی در داخل و بهبود تصویر ایران در عرصه بین‌المللی می‌دانستند؛ اما پس از خروج آمریکا از برجام، طرفدار کاهش گام به گام تعهدات برجامی ایران برای افزایش قدرت چانه‌زنی در مذاکرات احتمالی آینده بودند. تفاوت میان نخبگان تعامل‌گرا و نخبگان ضدهژمون این است که نخبگان تعامل‌گرا امکان مذاکره مجدد را نفی نمی‌کنند، بلکه بر بازگشت سریع آمریکا به برجام و رفع تحریم‌ها تأکید دارند؛ اما نخبگان ضدهژمون همچنان برجام را موجب ضرر و زیان فراوان برای کشور می‌دانند و تمایل چندانی به احیای آن ندارند.

نخبگان ضدهژمون و نفی مذاکره مجدد دولت روحانی درباره برجام: با برگزاری انتخابات مجلس شورای اسلامی در اسفند ۱۳۹۸ ترکیب نمایندگان مجلس به نفع نخبگانی رقم خورد که عمدتاً در گروه‌بندی نخبگان ضدهژمون قرار می‌گیرند. یکی از مهم‌ترین اقدامات مجلس یازدهم، تصویب قانون «اقدام راهبردی برای لغو تحریم‌ها و صیانت از منافع ملت ایران» بوده است. بر اساس این قانون، تعهدات هسته‌ای ایران کاهش و غنی‌سازی اورانیوم تا سطح ۲۰ درصد افزایش می‌یابد. حتی قبل از تصویب این قانون نیز تعدادی از نمایندگان مجلس در مصاحبه‌های خود مذاکره مجدد با آمریکا را به شدت نفی کرده بودند. برای نمونه، یکی از این نمایندگان در مصاحبه‌ای گفت: «مذاکره با آمریکا منافع ملت ایران را تأمین

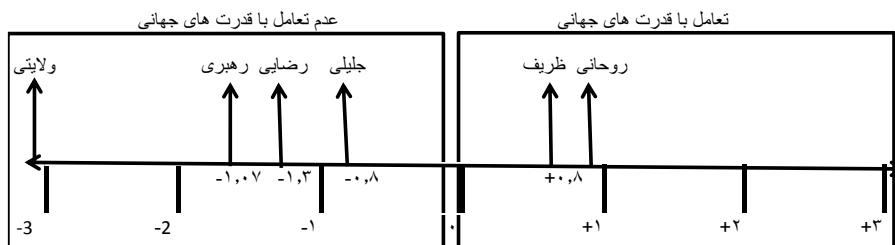
نخواهد کرد و به همین دلیل مجلس یازدهم همسو با سیاست‌های کلی نظام، مذاکره با این کشور را منتفی می‌داند» (حاجی دلگانی، ۱۳۹۹).

نخبگان تاب‌خورنده و زیر سؤال بردن رویکرد تعاملی: این گروه از نخبگان سیاسی مواضع نوسانی درباره مذاکرات برجام دارند. تا قبل از خروج آمریکا از برجام، بیشتر نقش حامی و پشتیبان تیم مذاکره‌کننده ایران را بازی می‌کردند، اما پس از خروج آمریکا از برجام، همین تیم مذاکراتی را متشکل از افراد نامتخصص و رزم‌آراهای زمان لقب داده‌اند؛ به‌گونه‌ای که تا قبل از خروج آمریکا از برجام، از راهبرد تعامل‌گرایی در حوزه سیاست خارجی دفاع می‌کردند، ولی پس از خروج آمریکا از برجام، به دیدگاه نخبگان ضد‌هژمون نزدیک‌تر شدند. این مسئله موجب شکل‌گیری تصویری نامنسجم و متشتت از نخبگان تصمیم‌گیر ایران شد. رمزگان عملیاتی نخبگان مورد بررسی در این مقاله، در قالب دو نمودار زیر که بازتابی از مواضع آنها نسبت به برجام، پیش و پس از خروج آمریکا از این توافق است، را نشان می‌دهند.

رمزگان عملیاتی تعدادی از نخبگان داخلی قبل از خروج آمریکا از برجام

رمزگان عملیاتی تعدادی از نخبگان داخلی پس از خروج آمریکا از برجام

تصویر دو نمودار فوق نشان‌دهنده نبود اجماع در میان نخبگان داخلی تصمیم‌گیرنده و اثرگذار در سیاست خارجی مبنی بر تعامل‌گرایی با قدرت‌های جهانی است. برآیند نظرات مقام رهبری قبل از خروج آمریکا از برجام، نسبت به تعامل با قدرت‌های بزرگ جهانی نزدیک به صفر و در واقع خنثی بوده است، ولی پس از خروج آمریکا از برجام به سمت عدم حمایت از مذاکرات و تعامل‌گرایی گرایش پیدا کرده است. روحانی و ظریف به‌عنوان نخبگان تعامل‌گرا، چه قبل از خروج آمریکا از برجام و چه پس از آن، موافق تعامل و مذاکره با قدرت‌های جهانی بوده‌اند. رضایی و ولایتی به‌عنوان نخبگان تاب‌خورنده، قبل از خروج آمریکا از برجام، از این توافق پشتیبانی می‌کردند و هم‌جهت با دولت بودند، ولی پس از خروج آمریکا از برجام، به منتقدان تعامل‌گرایی و مذاکره با قدرت‌های جهانی تبدیل شدند. سعید جلیلی به‌عنوان نمادی از نخبگان ضد‌هژمون، چه قبل از خروج آمریکا از برجام و چه پس از آن، از مخالفان تعامل‌گرایی و مذاکره با قدرت‌های جهانی بوده است.

نتیجه‌گیری

سؤال اصلی این مقاله این است که جمهوری اسلامی ایران تا چه حد و چگونه توانسته است در اجماع‌سازی داخلی درباره مسائل سیاست خارجی موفق عمل کند. تحلیل رمزگان عملیاتی نخبگان سیاسی منتخب در برهه زمانی پیش و پس از خروج آمریکا از برجام نشان داد که میان سه دسته از نخبگان سیاسی ایران یعنی نخبگان تعامل‌گرا، ضد‌هژمون و تاب‌خورنده، ادراک مورد اجماع و پایدار درباره علل و پیامدهای خروج آمریکا از برجام و نحوه مواجهه با آن وجود ندارد. نخبگان تعامل‌گرا چه قبل و چه بعد از خروج آمریکا از برجام، بر تعامل‌گرایی و مذاکره تأکید داشته‌اند. قبل از خروج آمریکا از برجام، بر دستاوردهای دیپلماسی تعامل‌گرای دولت روحانی تأکید می‌کردند و پس از خروج آمریکا از برجام، همواره خواهان بازگشت آمریکا به میز مذاکره در قالب برجام بوده‌اند.

در مقابل، نخبگان ضد‌هژمون، قبل و پس از خروج آمریکا از برجام، مذاکره با قدرت‌های جهانی بر سر حقوق مسلم هسته‌ای ایران را نادرست و زمینه‌ساز مطالبات بیشتر توسط آمریکا

دانسته‌اند. نخبگان تاب‌خورنده نیز در دو سوی طیف تعامل‌گرایی و ضد‌هژمون‌گرایی در نوسان بوده‌اند. این نخبگان تا قبل از خروج آمریکا از برجام، از رویکرد تعاملی دولت حمایت می‌کردند و موافق برجام بودند، ولی پس از خروج آمریکا، دولت را متهم به خیانت کردند و برجام را به قرارداد ترکمانچای تشبیه کردند. تجربه برجام و پیامدهای آن نشان می‌دهد که اجماع‌سازی در حوزه سیاست خارجی ایران، در سطحی‌ترین لایه یعنی همراه‌سازی صورت می‌گیرد.

نخبگان تاب‌خورنده در برخی مقاطع با تعامل‌گرایی همراه می‌شوند، ولی همراهی آنها عمدتاً متأثر از تحولات سیاسی است تا ادراک بنیادین نسبت به کارآمدی این رویکرد. از طرف دیگر، نخبگان ضد‌هژمون همچنان این ادراک بنیادین را دارند که تعامل با آمریکا نمی‌تواند دشمنی‌ها و بهانه‌تراشی‌های بی‌پایان این کشور بر ضد ایران را از بین ببرد. این ادراکات متناقض و همراه با ابهام نخبگان سیاسی نسبت به مسائل بین‌المللی به این معناست که روندهای پایدار و کارآمد برای متقاعدسازی، چارچوب‌بندی و جامعه‌پذیری نخبگان سیاسی در حوزه سیاست خارجی وجود ندارد.

بر اساس این آسیب‌شناسی و در راستای اجماع‌سازی پایدار در حوزه سیاست خارجی، می‌توان پیشنهادهایی را مطرح کرد؛ از جمله ایجاد مجمع گفتگوی ملی درباره مسائل کلان سیاست خارجی زیر نظر دفتر مقام رهبری. مزیت این مجمع گفتگو نسبت به نهادهای موجود مانند مجمع تشخیص و شورای عالی امنیت ملی، نبود ضوابط دست و پاگیر بوروکراتیک، غیررسمی بودن، بازتر بودن و نمایندگی بهتر از همه نخبگان و طیف‌های سیاسی زیر چتر جمهوری اسلامی ایران است. ساختارمند کردن رابطه بین‌سازمانی میان وزارت امور خارجه و نیروهای مسلح، فراتر از جلسات شورای عالی امنیت ملی، از دیگر راه‌حل‌هاست. مزیت این هماهنگی ساختاری این است که می‌توان از همه ابزارهای قدرت نرم و سخت کشور در راستای اجرای سیاست‌های مصوب شورای عالی امنیت ملی به‌طور کارآمد و در زمان‌بندی درست استفاده کرد.

منابع

- احمدی، نعمت (۱۳۹۵) فتح‌الفتوح برجام، روزنامه شرق، ۷ مرداد ۱۳۹۵.
- اردستانی، حجر؛ تاجیک، محمدرضا؛ موسوی شفقانی؛ مسعود؛ اسلامی، محسن (۲۰۲۰) دوگانگی گفتمانی و تأثیر آن در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، **فصلنامه مطالعات راهبردی**، ۲۳ (۸۹).
- انصاف‌نیوز (۱۳۹۸) تناقض‌های عجیب محسن رضایی درباره برجام.
- ایرنا (۱۳۹۷)، چرخش به سبک ولایتی.
- بهستانی، مجید (۱۳۹۲) رابطه نگرش دینی و سیاست خارجی ادراکی: تحلیل رمزگان عملیاتی بازرگان و احمدی‌نژاد، **فصلنامه روابط خارجی**، ۵ (۳).
- سایت خبری-تحلیلی الف (۱۳۹۹) محسن رضایی: برجام دولتی، به تاریخ پیوسته است.
- جلالی، رضا، غلامی، مهدی (۱۳۸۹) انسجام فکری نخبگان سیاسی درون حاکمیت و شکل‌گیری ثبات در نظام سیاسی، **مطالعات روابط بین‌الملل**، ۳ (۱۲).
- جهان‌نیوز (۱۳۹۸) نماینده مجلس خطاب به ظریف: حیا نداری؟
- حاجی دلگانی، حسینعلی (۱۳۹۹) حاجی دلگانی: مجلس یازدهم مخالف مذاکره با آمریکا است، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- خامنه‌ای، سیدعلی، تجربه برجام، <https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=13014>
- دلوری، رضا و عینی، رحیم (۱۳۹۷) مقایسه نقش نخبگان در فرآیند توسعه اقتصادی ایران و مالزی با تأکید بر نظریه "آدریان لفت ویچ" (دوره ماهاتیر محمد و محمد خاتمی)، **مجله سپهر سیاست**، شماره ۱۷.
- راجی، محمدمهدی (۱۳۹۲) **آقای سفیر: گفتگو با محمدجواد ظریف**، تهران: نشر نی.
- روحانی، حمید (۲۰۱۸) برجام ننگی بدتر از قرداد ترکمنچای بود، بنیاد تاریخ پژوهی و دانشنامه انقلاب اسلامی.
- روحانی، حسن (۱۳۹۹) ترامپ اگر دنبال تغییر است با عذرخواهی به برجام برگردد.
- کریمی‌فرد، حسین (۱۳۹۵) بررسی انسجام و همبستگی هویتی- ارزشی نخبگان حاکم در ایران (۱۳۹۲-۱۳۵۷)، **پژوهشنامه انقلاب اسلامی**، ۶ (۲۱).
- متقی، افشین و قره بیگی، مصیب (۱۳۹۳) چالش‌های گفتمان سیاست خارجی ایران در راستای دگرگشت‌های نوپدید در سامانه ژئوپلیتیک جهانی، **فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان**، ۲ (۸).
- مشیرزاده، حمیرا (۱۳۹۶) **مبانی نظری تبیین و تحلیل سیاست خارجی**، تهران: انتشارات سمت.
- هراتی، محمدجواد، سلیمانی، رضا (۱۳۹۶) دشواری‌های تعریف «منفعت ملی» در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، **دانش سیاسی**، ۱ (۲۵).

ولایتی، علی اکبر (۱۰ خرداد ۱۳۹۷) اظهارات تند علی اکبر ولایتی علیه برجام. بدتر از ترکمانچای است!، پایگاه خبری بهار نیوز.

- Ahmadi, Hamid (2004) The Dilemma of National Interest in The Islamic Republic of Iran, **British International Studies Association**, University of Warwick, 20-22 December.
- Ahouie, Mehdi (2009) Iranian Political Elite and Israel: A Study of Iranian Political Discourse on Israel and Zionism, 1948-2008: Institut de Hautes Etudes Internationales et du Développement.
- Barzegar, Kayhan (2014) Iran-US Relations in the Light of the Nuclear Negotiations, **The International Spectator**, 49 (3).
- Boulding, K. E. (2016) National Images and International Systems, **Journal of Conflict Resolution**, 3 (2).
- Buhmann, Alexander (2016) The Constitution and Effects of Country Images: Theory and Measurement of a Central Target Construct in International Public Relations and Public Diplomacy, **Studies in Communication Sciences**, 16 (2).
- Cantir, Cristian; Kaarbo, Juliet (2012) Contested Roles and Domestic Politics: Re-reflections on Role Theory in Foreign Policy Analysis and IR Theory I, **Foreign Policy Analysis**, 8 (1).
- Castano, Emanuele; Sacchi, Simona; Gries, Peter Hays (2003) The Perception of the Other in International Relations: Evidence for the Polarizing Effect of Entitativity, **Political Psychology**, 24 (3).
- Charnysh, Volha; Lloyd, Paulette; Simmons, Beth A. (2014) Frames and Consensus Formation in International Relations: The Case of Trafficking in Persons, **European Journal of International Relations**, 21 (2).
- Crichlow, Scott (1998) Idealism or Pragmatism? An Operational Code Analysis of Yitzhak Rabin and Shimon Peres. **Political Psychology**, 19 (4).
- Fischer, Frank; Forester, John (1993) **The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning**, Durham, N.C.: Duke University Press.
- He, Kai; Feng, Huiyun (2015) Transcending Rationalism and Constructivism. Chinese leaders' Operational Codes, Socialization Processes, and Multilateralism After the Cold War, **Eur. Pol. Sci. Rev.**, 7 (3).
- Ikenberry, G. John (2018) The End of Liberal International Order? **International Affairs**, 94 (1).
- Kuyper, Jonathan W. (2014) Global democratization and international regime complexity. In **European Journal of International Relations**, 20 (3).
- Mearsheimer, John J. (2019) Bound to Fail. The Rise and Fall of the Liberal International Order. **International Security**, 43 (4).
- Parent, Joseph M.; Bafumi, Joseph; Kupchan, Charles A.; Trubowitz, Peter L. (2008) Of Polarity and Polarization. **International Security**, 33 (1).
- Schafer, Mark; Walker, Stephen G. (2006) Beliefs and Leadership in World Politics. Methods and Applications of Operational Code Analysis, New York, N.Y., Basingstoke: Palgrave Macmillan (Advances in foreign policy analysis).
- Walker, Stephen G. (1977) The Interface between Beliefs and Behavior Henry Kissinger's Operational Code and the Vietnam War, **Journal of Conflict Resolution**, 21 (1).
- Walker, Stephen G., Mark Schafer and Michael D. Young (1998) Systematic Procedures for Operational Code Analysis: Measuring and Modeling Jimmy Carter's Operational Code. **International Studies Quarterly**, 42 (2).